

Intelektuálové v KSČ

První část této eseje – *Disidenti: díry paměti* – se pokouší přiblížit politickou angažovanost pěti všeobecně známých osobností v období 50. a začátku 60. let.¹ Pro intelektuály by měla být typická schopnost reflexe a snaha chápat skutečnost v širších souvislostech. Proto by se dalo očekávat, že otázka „*Existuje nějaký text, ve kterém by dotyční svoji komunistickou minulost kriticky reflektovali?*“, bude zodpovězena kladně. Bohužel je tento předpoklad ve většině případů nesprávný. Cílem textu není zpochybňovat zásluhy těchto lidí, ale ukázat problematiku v její složitosti – není tak černobílá, jak je obvykle prezentována.²

V druhé části nazvané *FFUK a problematika KSČ* se zabývám tím, do jaké míry se Filosofická fakulta dokázala vyrovnat se svojí minulostí.

Někteří lidé, se kterými jsem o tomto tématu diskutoval, mě od psaní odrazovali – údajně takovýto text posílí pozice KSČM a dotkne se lidí, kteří ve svém životě mnoho dobrého vykonali. Nesdílím podobné názory a nejsem příznivcem tlustých čar. Každá upřímná diskuse se pravděpodobně někomu nebude líbit, případně někoho zraní. Důležitější než spekulace o možných důsledcích je zjistit pravdu – a k tomu je tento text (i se všemi jeho nedostatky a možnými nepřesnostmi) prvním krokem.

Na úvod je třeba krátce zmínit možné motivace k vstupu do KSČ. Přestože se mohly v průběhu doby měnit (je třeba odlišit období: **a**) do roku 1948, **b**) 50. léta **c**) období 1965-1968, **c**) 70. a 80. léta), mezi ty nejzákladnější patří:

1. kariérismus, vlastní prospěch (sem patří i „kvůli dětem“),³

¹ Jistou výjimku mezi nimi tvoří Jaromír Štětina, je mladší než zbývající čtyři a nebyl v pravém slova smyslu disidentem, ale jeho minulost je zajímavá proto, že se dnes angažuje v boji za zákaz KSČM.

² Nestranná analýza působení disidentů a chartistů (zhruba 60 % z prvních signatářů bylo bývalými členy KSČ) by si ovšem zasloužila pozornost. Základní by bylo odlišit to, co dělali pro ostatní od toho, co dělali pro sebe, pro uspokojení svým ambicí a pro svůj návrat na výsluní politické moci (např. Mlynář). J. Werich napsal: „*Dnes je v módě dizidenství, takovej ten komplex mučednictví, když někdo majel tady začne bejt pyšnej na to, že o něm dvacetiletá holka v západním Německu napíše, jak on tady trpí, jenomže každej člověk u nás i venku ví, že on tak moc netrpí.*“

³ Pochopitelně na účet těch, kteří do strany nevstoupili.

2. přesvědčení o správnosti socialismu,
3. snaha systém reformovat, zlidštit, event. proti němu přímo bojovat.

Nejčastějším – i když se k němu nikdo nehlásí – je samozřejmě první motiv. Týká se lidí, kteří se rychle orientují, pochopí pravidla hry jakéhokoli systému a podle toho se zařídí.⁴ Identifikace s mocí, přimknutí se k síle, je čistě instinktivní reakce srovnatelná třeba s tím, když si živočich hledá v daném teritoriu zdroj potravy či nejteplejší místo. Následující text může být chápan i jako popis toho, jak se tento motiv zahaluje do slov.

⁴ Zde je třeba hledat klíč k otázce, jak je možné, že se mnozí bývalí komunisté a funkcionáři stali po roce 1989 úspěšnými podnikateli.

Disidenti: díry paměti

Jiřina Šiklová často mluví o „dírách paměti“, abstrakt z jejího vystoupení na semináři o komunistickém vládnutí začíná slovy:

Paměť jedince i paměť skupiny, případně národa je selektivní a má obranný charakter. Zapomínání a zkreslování [...] slouží k vytváření žádaného (lepšího) osobního i kolektivního sebehodnocení, které pak umožňuje člověku či skupině lépe žít a přežít.

Co si myslet o lidech, kteří svoji minulost zamlčují nebo zkreslují? K tomu se vyjádřila Jiřina Šiklová v dopise LN, kdy reagovala na skutečnost, že Jaroslav Bureš neuvedl v životopise své členství v KSČ:

Na sklerózu je příliš mladý, takže tento postup Jaroslava Bureše svědčí o nízkém stupni jeho morálních hodnot, bezcharakternosti nebo o výjimečně nízké inteligenci a naprostém podceňování občanů a novinářů. Již fakt, že zamlčel tuto skutečnost, by ho měl v očích všech členů sociálnědemokratické strany zcela diskvalifikovat.

Ti, o kterých zde bude řeč, jsou všeobecně vnímáni jako lidé čestní, s vysokým morálním kreditem, který je legitimizuje k tomu, aby se vyjadřovali k širokému spektru otázek; často tak činí právě s apelem na morálku a svědomí. Vytvořila se kolem nich legenda morální bezúhonnosti, otevřenosti a odvahy. Ne vždy se však podle mého názoru dokázali vyrovnat se svojí vlastní minulostí a sebekriticky ji reflektovat. V některých případech ji dokonce evidentně překrucují a uvádějí nepravdivé údaje.

V osobní historii mnohých disidentů – včetně samotné Jiřiny Šiklové – je řada bílých míst. Smyslem následujícího textu je na ně poukázat a otevřít na toto téma diskusi. Jako výchozí zdroj informací o vlastní reflexi jsem zvolil publikace *Kdo je*

kdo v České republice. Jejich výhodou je, že údaje v nich obsažené jsou zpracovávány podle podkladů, které poskytli sami dotyční a jsou zároveň prvním pramenem, po kterém sáhne někdo, kdo bude chtít zjistit základní data.

Snažil jsem se o maximálně objektivní přístup, s tím, že na jedné straně jde u popisovaných osob o citlivé téma, a jednak proto, že informace získané od pamětníků⁵ mohou být zkresleny, zbarveny osobními vztahy apod. Můj postup spočíval v těchto krocích:

1. prostudování základních životopisných textů (ať již napsaných dotyčnými či třetí osobou),
2. rozhovory s pamětníky,
3. oslovení dotyčných a porovnání sporných míst.⁶

Vzhledem k tomu, že mi v souvislosti s tímto textem bylo vyhrožováno žalobou – zasahuji do osobnostních práv (viz dále) –, je nutné předeslat, že informace zde obsažené je třeba rozdělit do dvou kategorií. V první jsou ty, které jsem získal z archívu Ministerstva vnitra, veřejně dostupných zdrojů či od samotných osob, o kterých je zde řeč. Čtenář zdroje snadno identifikuje.

Druhá kategorie informací je získána od pamětníků – zde není záruka pravdivosti, tato data předkládám k dalšímu zkoumání – ať již potvrzení či vyvrácení.⁷

⁵ Jedná se o osoby, které byly s dotyčnými v 50. a 60. letech ve styku, ať již na vysokých školách nebo v různých intelektuálních sdruženích. Jejich výpovědi se v základních rysech shodují. Bohužel si nepřáli, aby zde jejich jména byla zmíněna.

⁶ Míra spolupráce byla různá, dobře a věcně se mi komunikovalo se Štětinou a Pithartem, Šiklová celou věc brala příliš emocionálně, Vaculík na část otázek odpověděl, Klíma, resp. jeho žena, reagoval pouze na obecné rovině (text je zaujatý, nepravdivý) a pohrozil mi žalobou.

⁷ Totéž platí i o formulacích „dotyčný nikdy svoji komunistickou minulost nereflektoval“. Znamená to, že se mi nepodařilo v standardních textech tuto reflexi nalézt. Je však možné, že vyšla jako novinový článek apod.

Ivan Klíma

Členství v KSČ

Klíma neuvádí ani v jednom vydání *Kdo je kdo*, že byl členem KSČ, a to přesto, že byl ve straně zhruba 17 let (od svých 22 do 39 let).⁸ Jediné, co píše, je, že byl v roce 1970 „vyloučen ze všech funkcí. O které funkce se jednalo, se čtenář nedozví. Ani v jiných jeho životopisných textech⁹ není členství ve straně zmíněno, to na rozdíl od jeho disidentských aktivit. Jako příklad mohou posloužit knihy „České rozhovory“ (1991) a „České rozhovory Jiřího Lederera po 25 letech“ (2001). Obě obsahují rozsáhlé interview s Klímou. V žádném z nich se čtenář ani náznakem nedozví nic, co by se týkalo této části jeho minulosti.

Ve skutečnosti byl v KSČ dvakrát. Poprvé vstoupil do strany v roce 1953, ve stejném roce, v kterém proběhl proces s jeho otcem, který podlehl podobně jako mnozí další ve vnitrostranické bitce. Údajně se Klíma svého otce veřejně zřekl (v každém případě však vstoupil do strany, která jeho otce odsoudila a poslala do vězení), přesto jej jeho odsouzení zabrzdilo v dobře nastartované stranické kariéře. V šedesátých letech byl vyloučen, v roce 1968 vstoupil do KSČ znovu, načež byl v roce 1970 vyloučen, tentokrát definitivně.

Jelikož se Klíma nikdy ke svému členství v KSČ nevyjádřil, neznáme ani jeho zdůvodnění pro vstup.

Rodinné zázemí

Otec, Vilém Klíma, vstoupil na začátku 40. let do KSČ, údajně byl stalinistou. V roce 1953 byl v procesech odsouzen.

M. Simmons píše¹⁰:

⁸ Bohužel Ministerstvo vnitra nemá žádné informace o členství Klímy v KSČ, kartotéka je neúplná, některé dokumenty se ztratily. Sám Klíma o tom nic neuvádí. Údaje je proto třeba brát s jistou rezervou.

⁹ Pokud se již nějaká informace tohoto druhu objeví, jedná se o zahraniční periodikum, např. Guardian.

¹⁰ Guardian, 22. 11. 97

Jeho otec byl ostentativně bohatý muž, který posléze věnoval všechno, co měl, komunistické straně, přesto však byl odsouzen na samotku po jednom z monstrprocesů padesátých let. Klíma vstoupil do komunistické strany krátce poté, co jeho otec byl uvězněn, a byl z ní vyloučen za svou „podvratnou“ roli na onom klíčovém sjezdu spisovatelů v roce 1967.

Matka Marta a žena Helena byly s velkou pravděpodobností též ve straně.

Politická angažovanost

Pamětníci se shodují (5 z 5) na tom, že Klíma byl v 50. letech angažovaným komunistou (např. psal články proti skautingu, káral své spolustudentky na FFUK za to, že mají řetízky s Kristem). Byl redaktorem několika periodik. Analýza těchto textů by stála za pozornost. Jan Stern do *Britských listů* k tomu napsal:

Kdysi dávno, ještě ve svých svazáckých letech, pojmenoval Ivan Klíma to, co by dnes už nejspíš nezopakoval: onu tajemnou buržoaznost Rychlých šípů i jiných Foglarových hrdinů. Šlo o důležité a cenné pojmenování, zřejmě nejcennější, jaké Ivan Klíma ve svém životě učinil, nic z jeho pozdější tvorby se mu nevyrovnalo, byť toto pojmenování mělo tehdy charakter spíše hlášení styčnému důstojníkovi, což nijak nepřekvapuje vzhledem k úrovni, na níž autor celoživotně tvoří.

V polovině padesátých let napsal několik textů¹¹ o Karlu Čapkovi, i když celkově Čapka jako umělce obhajoval, za některé věty by se nemusel stydět žádný ideologický pracovník:

Karel Čapek nebyl komunistou – z jeho myšlenek se mnohé ukázaly chybnými. Nebudeme je omlouvat. Mýlil se. [...] Tyto stati jsou plny hlubokých omylů a dosvědčují, jak velmi chybná a politicky škodlivá byla koncepce, kterou Čapek hájil více méně až do své smrti.

¹¹ Do časopisů *Květen* a *Praha-Moskva*.

Přecenil význam inteligence. Nepochopil skutečné třídní vztahy [...] Tato republika nebyla s to naplnit Čapkovy ideály. Podkopávala je samým základem své existence. Svým třídním antagonismem.

Zajímavý je také text o jistém typu brigádníků („páscích“) v pohraničí *O lidech, kteří špiní štít*. I když se jednalo o velmi neadaptované jedince, pozoruhodný je styl, který Klíma volí:

Když jsem se díval na tyto lidi, kteří dovedou tak bezohledně pošpinit jméno kolektivu, napadlo mi kolikrát, co s nimi? Někde se pokoušejí o jejich převýchovu. Ne všude jsou však pro to podmínky. Tam zbývá jediné: vyhnat. Není to nevíra v nemožnost převýchovy – je to nutnost, je to zúčtování se zrádci, je to obrana kolektivu před těmi, kteří jej chtějí rozvrátit.

Jedním z Klímových stěžejních témat je dilema osobní morálky ve střetu s totalitní mocí a pokryteckou společností. Sám o sobě Klíma říká, že v 50. letech slyšel mnoho marxisticko-leninských frází, ale že ho zajímal přesný opak – demokratické myšlení. Rodinná přítelkyně Jiřina Šiklová ho charakterizuje jako člověka „*introvertního, ale také velice čestného; na nic si nehraje, je transparentní.*“

Klíma v eseji *Anticharta po pětadvaceti letech* uvádí:

Četnost podpisů pod hanebným dokumentem dodnes svědčí o selhání jedinců, dokládá zbabělost podepsaných. I když to mnozí bagatelizují, takové selhání obvykle člověka vnitřně poznamená, zvláště pokud si je odmítá pravdivě zhodnotit.

Ve světle těchto informací překvapuje, že Klíma nikdy nenapsal text, ve kterém by svoji předdisidentskou minulost reflektoval.¹²

¹² Za reflexi nelze považovat beletristickou tvorbu, kde se autobiografie mísí s fikcí.

Josef Havránek popisuje v článku *I ty, Klímo!* své dojmy takto:

Za pozornost určitě také stojí, z pozice Ivana Klímy, jeho hodně absurdní odkazy na komunisty a jejich současnou roli. Musím přiznat, že mě to zaskočilo do té míry, že jsem zapochybovat o své paměti a Klímově bývalém členství v této straně a pro jistotu na internetu vyhledal heslo Ivan Klíma. Získal jsem tak přístup k desítkám nápadně podobných životopisů plných disidentských aktivit Klímy v kterých však, kupodivu, nebyla nejmenší zmínka o jeho členství v KSČ. Přesvědčte se sami!

Je doslova šokující ocitnout se uprostřed léta roku 2003 přímo v orwellovském světě prefabrikovaných informací a faktů [...] Už to tak to vypadá, že Ivanu Klímovi přestává sloužit paměť, nebo sám podlehl svým orwellovsky upraveným životopisům. Jinak by snad právě tento literát s významnou komunistickou minulostí určitě nemohl nekomunistovi Klausovi předhazovat jeho údajné flirtování s komunisty. I jemu by to přece muselo připadat hodně drzé a současně směšné...

Text jsem se pokusil konzultovat s Klímou, zaslal jsem jej e-mailem na adresu jeho ženy Heleny (přímý kontakt na Klímu se mi nepodařilo získat) s prosbou o opravení případných nepřesností a chyb a zároveň o zaslání odkazu na text, v kterém by Klíma toto období popsal. Odpověď byla takováto:

K otázkám a k textu, který jste mi poslal, Vám sděluji následující.

Nebudu se zabývat podrobnostmi. Jednak proto, že Vaše informace jsou nepravdivé, od jednotlivostí až po celé zlovolné vyznění. Jednak proto, že bohužel z důvodu, který jsem Vám sdělila, Vás nemohu považovat za osobnostně a profesně kompetentního další lidi posuzovat.

S lítostí tu věc předávám právníkovi.¹³ Ten vezme věc do svých rukou, a to nikoli tak, aby pro Vás vznikla veřejná pozornost.

V předchozím telefonickém rozhovoru mi Klímová na dotaz, proč její muž v publikacích *Kdo je kdo* neuvádí své členství v KSČ, odpověděla, že její muž se na textu nepodílel. Není to však pravda. Redakce výslovně uvádí: „Hesla jsou zpracována na základě údajů poskytnutých jednotlivými osobnostmi. Pouze hesla označena (r) nebo (r*) jsou zpracována z obecně dostupných údajů.“ U Klímova hesla žádná značka není. Navíc v rubrice „osobní krédo“ se uvádí: „Lidstvo potřebuje více tolerance, solidarity a skromnosti – tedy omezení“. Jen obtížně si lze představit, že by redaktoři tuto rubriku vyplnili sami.

¹³ Od právnické kanceláře jsem dostal dopis tohoto znění:

„Mému klientovi je známo, že připravujete vydání publikace, obsahující mimo jiné pasáž pojednávající o mém klientovi a jeho rodinných příslušnících. Tato pasáž je v údajích, které se týkají mého klienta a jeho příbuzných, zcela nepravdivá, tvrzení v ní uvedená jsou buď lživá nebo úplně zkreslená; kromě těchto zcela nepravdivých tvrzení, která jsou v přímém rozporu se skutečností, obsahuje tato pasáž rovněž řadu tvrzení hrubě zavádějících či vytržených z kontextu. Pokud je mi známo, byl jste na konkrétní rozpory Vašich tvrzení se skutečností již ze strany mého klienta či jeho rodinných příslušníků upozorňován. (Pozn. autora: To je přesně to, o co jsem Klímu opakovaně žádal, ale nikdy nedostal.)

Dovoluji si Vás tímto upozornit, že výše zmíněná nepravdivá tvrzení jsou způsobilá významnou měrou zasáhnout do práv na ochranu osobnosti mého klienta, jeho občanské cti a lidské důstojnosti. V případě, že budou taková tvrzení z Vaší strany zveřejněna, ponese osobně, jakožto i Váš případný nakladatel, za zmíněný zásah do osobnostních práv mého klienta občanskoprávní odpovědnost; můj klient bude oprávněn domáhat se zejména toho, aby od takových zásahů do práv na ochranu jeho osobnosti bylo upuštěno, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a v neposlední řadě rovněž přiměřeného zadostiučinění, které, dle intenzity útoku, bude požadováno rovněž formou náhrady nemajetkové újmy v penězích.

Jsem přesvědčen, že si uvědomíte důsledky svého postupu a včas učiníte kroky, aby k porušení platné právní úpravy nedošlo, zejména tím, že upustíte od publikování výše zmíněné nepravdivé pasáže o mém klientovi a jeho rodinných příslušnících. Vězte prosím, že tímto upozornění činíme službu Vám, neboť je pouze a jen Vaší povinností řádně si ověřit veškerá fakta a okolnosti.“

Několik hodin před avízovaným odesláním textu nakladateli jsem dostal od Klíмова právníka další dopis. Svůj původní text nechávám beze změny, dopis uvádím, zároveň jej doplňuji o několik poznámek pod čarou:

[...] Především je nutné konstatovat, že je výhradně Vaší povinností ověřit si pravdivost veškerých tvrzení, které hodláte publikovat, a tato mít řádně doložena. Není povinností subjektů, o nichž se rozhodnete publikovat svá tvrzení, Vám poskytovat jakékoli údaje o své osobě či jiné informace.

Přesto Vás po projednání této záležitosti s mým klientem níže upozorňuji na některá konkrétní tvrzení obsažená ve Vašem textu, která se nezakládají na pravdě, případně tato ve stručnosti uvádím na pravou míru. Berte, prosím, na vědomí, že níže uvedený výčet nepravdivých tvrzení je pouze výčtem demonstrativním, jehož účelem je poukázat na volně vybraná tvrzení, která neodpovídají skutečnosti, a u nichž je nejzřetelněji patrné, že jste zmíněné povinnosti mít veškerá fakta, která hodláte zveřejnit, řádně podložena, nedostál. V žádném případě nelze mít tento výčet za úplný a zbylá tvrzení ve Vašem textu obsažená tak považovat za mým klientem „odsouhlasená“.

Jak jsem uvedl již v předchozím dopise ze dne 8. března 2006, stanovisko mého klienta ke skutečnostem uvedeným ve Vašem textu nazvaném „*Intelektuálové v KSČ*“ je, že uvedený text je nepravdivý, případně v mnoha ohledech pravdu zcela zkreslující. Konkrétně je nutno poukázat zejména na následující:

1. Není pravdou, že „*Klíma neuvádí ani v jednom vydání Kdo je kdo, že byl členem KSČ.*“ Biografické heslo vzniká na základě dotazníku rozesílaného vydavatelem publikace *Kdo je kdo*. Ten neobsahuje dotaz na členství v politických stranách.

Tudíž konstrukce o zamlčování členství v KSČ na základě faktu, že není uvedeno v *Kdo je kdo*, je zcela nesmyslná.¹⁴

2. Není pravdou, že „*jediné, co píše, je, že byl vyloučen ze všech funkcí*“. V hesle se uvádí, že „*byl vyloučen ze všech organizací*“.¹⁵
3. Není pravdou, že „*ve skutečnosti byl v KSČ dvakrát*“. Pravdou je, že byl členem KSČ od roku 1953 do roku 1967, kdy byl vyloučen za projev proti existenci cenzury na sjezdu svazu spisovatelů.¹⁶
4. Není pravdou, že „*(proběhl proces s jeho otcem, který) podlehl podobně jako mnozí další ve vnitrostranické bitce*“.
5. Není pravdou, že „*se Klíma tehdy svého otce veřejně zřekl*“.¹⁷
6. Není pravdou, že „*otec, Vilém Klíma, byl stalinistou*“.
7. Není pravdou, že „*matka Marta a žena Helena byly též ve straně*“.
8. Není pravdou, že „*káral své spolustudentky za to, že mají řetízky s Kristem*“.
9. Není pravdou, že „*v 50. letech byl známým bojovníkem proti skautingu jako buržoaznímu přežitku nepatřícímu do moderní doby*“.
10. Není pravdou, že v padesátých letech kritizoval Karla Čapka. Naopak se zasloužil o to, aby smělo tehdy zakázané Čapkovo dílo znovu vycházet.¹⁸

Již výše jsem uvedl, že toto je pouze demonstrativní výčet nepravd ve Vašem textu obsažených. Můj klient trvá na tom, abyste upustil od publikování všech nepravdivých tvrzení týkajících se jeho osoby či jeho rodinných příslušníků, popř. zcela upustil od publikování pasáže o mém klientovi a jeho

¹⁴ Není pravda. První tři vydání *Kdo je kdo* obsahují heslo POL. = politická orientace, členství v politických a společenských organizacích. V dalších dvou vydáních se toto heslo změnilo na SPOL. = členství v odborných a společenských organizacích. V každém případě – Klíma neuvádí své členství ani v jednom vydání.

¹⁵ Za tuto nepřesnost se omlouvám.

¹⁶ Zde jsem v zaměnil „vyloučen ze všech organizací“, jak sám Klíma uvádí, za vyloučen z KSČ.

¹⁷ K bodům 5-9, pro úplnost – tyto námitky se týkají starší verze textu, v novější jsem tvrzení upravil, zjemnil na „údajně“ apod.

¹⁸ Z mého textu jasně vyplývá, že Klíma Čapka obhajoval jako umělce, ale zároveň kritizoval za jeho politické názory.

příbuzných jako celku. Opakovaně zdůrazňuji, že je jen Vaší odpovědností zveřejňovat výhradně taková tvrzení, která jsou pravdivá a řádně doložená. Současně můj klient trvá na tom, aby v případě, že se rozhodnete publikovat jeho výše uvedené stanovisko k Vašemu textu, toto bylo citováno úplně, v celém rozsahu a bez jakýchkoli úprav a zkreslení.

Petr Pithart

Členství v KSČ

V *Kdo je kdo* uvádí členství v KSČ 1960-1968, totéž i na svých webových stránkách.¹⁹ Odevzdal legitimaci na podzim 1968.²⁰ K důvodům vstupu do KSČ uvádí, že mu imponovali lidé na veřejných schůzích KSČ na fakultě. Protestovali a kritizovali:

Mně to prostě nesmírně imponovalo. Viděl jsem, že ti lidé jsou chytrí, chytřejší než ostatní, že jsou dokonce vzdělaní a že prostě riskují krky nebo přinejmenším kariéry. A to se mi líbilo, prostě jsem se s takovými lidmi do té doby neznal. A teď bych sám rád věděl, jestli to bylo tak, že ve světle takových postojů a takové otevřenosti jsem do té strany vstupoval, nebo jestli je to až má dodatečná racionalizace. To opravdu nemohu říct, nevím. [...] Rád bych dnes řekl, že jsem vstoupil do KSČ proto, že jsem chtěl být jako oni. To znamená bojovat proti té KSČ. Nechci to zase přehánět, protože prostě nejsem schopen si přesně vybavit, jak to bylo, co bylo dřív a co později.

Na dotaz, zda jeho členství nebylo motivováno možností získat místo na fakultě, Pithart odpověděl, že ne, že měl červený diplom.²¹

Rodinné zázemí

Jeho otec Vilém v roce vstoupil do strany v roce 1938. Za války byl kvůli protinacistickému odboji šest let v koncentračních táborech. Po roce 1948 se postupně vypracoval (přes náměstka ministra průmyslu a velvyslance v Jugoslávii)²² na místo

¹⁹ Pithart je jediný, kdo se k členství transparentně a v plném rozsahu hlásí.

²⁰ Přesto mohl odjet na studijní pobyt do Oxfordu (říjen 69-únor 1970). Podle Pithartových slov si normalizátoři na Právnické fakultě přáli, aby emigroval.

²¹ Dobrý prospěch však ještě nemusel podle mého názoru nic znamenat. Členství v KSČ bylo jistě při přijímání výhodou.

²² V Jugoslávii měl zajišťovat diplomatické krytí prodeje Semtexu, za což si vysloužil přezdívku „krvavý Vili“. Na dotaz Pithart odpověděl, že o tom nikdy nic neslyšel.

velvyslance ve Francii, kde se v roce 1968 zachoval dost odvázně, předal de Gaullovi protestní nótu proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy.

Podle mých informací mu ve stranické kariéře pomohlo to, že v únoru 1948 byl jedním z organizátorů pochodu milicí z Kladna na demonstraci na Staroměstském náměstí. Pithart toto popřel, jeho otec žil po válce již v Praze a s kladenskými dělníky-milicionáři neměl nic společného.

O tom, že i Pithartova matka Marta byla v KSČ, Pithart obvykle nemluví, vyjádřil se k tomu pouze v jednom interview. A to až na přímou otázku: *„Byla vaše maminka ve straně?“*

Politická angažovanost

Pithart byl podle všeho již od začátku dost liberálním komunistou. Od roku 1959 byl redaktorem časopisu Univerzita Karlova, který byl ve stálých konfliktech s cenzurou. Nakonec (v roce 1969) bylo vydávání časopisu zastaveno. V roce 1965 se stal tajemníkem Interdisciplinárního týmu ČSAV pro reformu politického systému. Tento tým vyprodukoval desítky studií a koncem roku 1967 dospěl k tehdy neslýchanému závěru (ovšem jen internímu), že pluralita politických stran musí být součástí reformy.

V roce 1966 obhajoval před obvodním soudem Prahy 1 jako tzv. společenský obhájce dvě studentky PF a FF UK, obviněné z výtržnictví při tzv. protistátních prvomájových demonstracích studentů.

Jiřina Šiklová

Členství v KSČ

Šiklová uvádí v prvních třech vydáních (1991, 1994, 1998) publikace *Kdo je kdo: „KSČ 68-69, vystoupila“*, ve verzi z roku 2002 a z roku 2005 je uvedeno „KSČ aktivní 68-69, vystoupila duben 69“. Na dotaz, proč jsou v publikaci uvedeny chybné údaje, Šiklová odpověděla, že text nepsala. Není to však pravda – stejně jako o I. Klímy – pokud by jej redakce napsala sama, byla by u textu příslušná značka a chybělo by tam „osobní krédo“. Později mi Šiklová sdělila, že pozdě odevzdala korektury.

I ve všech dalších textech – vlastních či cizích – je tato informace buď zkrácena, nebo zcela vynechána (na rozdíl od disidentského období).²³ Např. v *Deníku staré paní* (2003) se v biografickém třístránkovém appendixu dočteme:

Politicky se začala angažovat až na podzim roku 1967, aktivně se podílela na tzv. Pražském jaru, a proto byla v rámci normalizace, následující po vstupu vojsk 21. srpna 1968, z University Karlovy propuštěna.

Další dvě stránky jsou věnovány jejímu disidentskému působení a perzekucím. O členství v KSČ není nikde zmínka. Šiklová redukuje své členství na „heroické období“ 1968-69, kdy byla jednou z hlavních funkcionářek na FFUK. Budí to dojem, že předtím nic nebylo. Obecně se dá říci, že Šiklová netají, že byla v KSČ, co se snaží obejít, je délka jejího stranictví.²⁴ Podle archívu Ministerstva vnitra vstoupila do strany 8. května 1956. To mi potvrdila i sama Šiklová, vstoupila po Chruščovově projevu na XX. sjezdu KSSS.²⁵

²³ Jedinou výjimku tvoří publikace *Kočka, která nikdy nespí* z roku 2005. Podlé mého názoru je to proto, že se jednalo o strukturovaný životopis, o chronologicky řazená data, kde nebylo možno tento údaj obejít.

²⁴ A celkem se to daří. Žádný z novinářů, na jehož článek jsem narazil, neuvedl správné datum jejího vstupu do KSČ (většinou uvádějí rok 1968). Jakub Jareš, organizátor loňského studentského mítinku k výročí 17. listopadu, mi na dotaz, zda mu nevadí, že dva ze tří řečníků byli v KSČ, sdělil, že Šiklová byla ve straně „jen krátce, v roce 1968“.

Jaké uvádí Šiklová důvody ke vstupu do strany? Ke svým 70. narozeninám poskytla rozhovor:

V roce 1967 vstoupila Šiklová do KSČ. „Já jsem mohla jít úplně proti, nebo se pokusit dění ovlivnit. Anebo pasivně přežít, neumožnit se - nikdy, v ničem - a dnes 'moudře' kritizovat všechny a všechno. Ale já jsem aktivní člověk! Byla jsem přesvědčená, že je možné komunistický systém zevnitř reformovat. Po invazi už bylo vše marné. Jakmile nastoupil Husák, vystoupila jsem z KSČ,“ řekla ke svému členství ve straně.

Jistá reflexe je v rozhovoru s Václavem Moravcem pro BBC

Byly nějaké okamžiky i ve vašem osobním životě, se kterými jste se v souvislosti s minulostí musela vyrovnávat?

Ano, samozřejmě. Protože podívejte se, já jsem třeba v roce šedesát osm od 8. března asi do dubna šedesát devět byla nejenom v komunistické straně, ale dokonce jsem vedla tehdy komunistickou tu buňku, nebo co to bylo, na filozofické fakultě, vlastně to bylo na vysokoškolském výboru ... v tom ... vysokoškolský výbor KSČ, nebo co to bylo.²⁵ Pravda, nebylo to dlouho, ale ... pak jsem teda z toho vystoupila, z tohohle spolku [...] A já si myslím, že jako to byla určitě také nesprávná věc, že mohl být člověk prozíravější. Proto jsem například navrhla hned po revoluci, aby každý, kdo v té komunistické straně byl, aby třeba za rok svého členství, nebo tak nějak, jak si to rozhodne, dal ty peníze za to, protože on z toho něco třeba získal. Tak aby je dal na nějaký fond, nebo něco podobného.

A to jste zase chtěla být naivní.

²⁵ Otevřenou otázkou pro mě osobně zůstává, zda bylo možné tak rychle, tj. během tří měsíců, se stát členem KSČ - jinými slovy, zda nebyla přihláška do strany podána již dříve. Ale v každém případě - nebylo by slušností po maďarských událostech na podzim 1956 opět vystoupit?

²⁶ V roce 1968 byla Šiklová předsedkyní stranické organizace na FFUK.

Chtěla jsem být naivní. No, podívejte se, já totiž se domnívám, že k této kultuře, a to člověk nemusí být bůhví jakým křesťanem, aby věděl, že k naší kultuře evropské patří, že můžu někomu odpustit, teprve když vyznám vinu a když ... já si tu vinu musím především uvědomit sama u sebe a ne, aby mi jí druhý řekl. Na tomhle to stojí. Pak je možné odpuštění. A myslela jsem si, že přes ty peníze kdyby to ty lidi udělali, že by si jaksí uvědomili: „Ano, tak tohle to je ta hromádka, kterou jsem já dával za to členství v té KSČ, já jsem z toho něco měl, to je můj podíl viny, který tam je.“

Rodinné zázemí

Její muž Zdeněk Šikl byl též v KSČ.²⁷ Na dotaz, zda její otec a matky byli v KSČ, Šiklová neodpověděla.

Politická angažovanost

Podle vzpomínek pamětníků (5 ze 7) z FFUK byla Šiklová velmi angažovanou komunistkou. Přezdívalo se jí „rudá fena“ (např. odrazovala babičky od toho, aby chodily do kostela).²⁸ V letech 1956-1958 byla v kroužku rudých historiků, který vedl stalinista Karel Bartošek (ve své době autor ideologických textů, např. o Rudé armádě, po roce 1989 však spoluautorem *Černé knihy komunismu*), byli v něm i Zdeněk Šikl, Jan Tesař aj. Byli tak důvěryhodní, že je tehdejší režim pustil na unikátní studentský výlet do Francie.

²⁷ To, jak je minulost silně emocionálně obsazena, se dá demonstrovat na reakci Z. Šikla. Když jsem se ho dotázal, zda J. Šiklová byla – jak jsem se doslechl – v 50. letech angažovanou komunistkou, odpověděl mi, že se mu z mého fízlovského dotazu udělalo nevolno a abych mu již nepsal.

²⁸ Jako kuriozitu uvádím tuto historku: prý na schůzku s jedním svým ctitelem, na 1. máje k Máchovi, přinesla přihlášku do KSČ. I když se může jednat o zlomyslný drb, otázkou zůstává, proč se takto mluví zrovna o Šiklové.

Na dotaz, zda jsou tyto informace pravdivé, mi Šiklová odpověděla, že ne.²⁹ Důvody vstupu a její činnost v těchto letech v KSČ – zvláště když sama sebe charakterizuje jako aktivního člověka – zůstávají nejasné.

²⁹ Uvádí, že diplomovou práci psala na velice neangažované téma (Pražská burza, její pád 1873), i když by bývalo možné psát politicky angažované práce (např. o dějinách KSČ, KSSS apod.).

Jaromír Štětina

Členství v KSČ

V prvních čtyřech vydání *Kdo je kdo* není Štětina zastoupen, ve vydání z roku 2005 členství neuvádí, ani na jeho webových stránkách ve strukturovaném životopise není členství uvedeno, lze však najít v publikované ukázce z knihy *Život v epicentru*³⁰:

Vstoupil jsem do KSČ v roce 1968. Byl to u mě projev snahy mladého člověka na něčem se podílet. Tenkrát těch možností moc nebylo, žádné kluby, žádné nezávislé noviny. Nic takového jako dnes. A když člověk byl mladej a blbej a nadšenej a chtěl něco dělat, jediný prostor, kde se skutečně něco odehrávalo, kde člověk mohl na něco působit, byla strana nebo svaz mládeže – což nebylo nic jiného, než mladá partaj. Ani tak nezáleží na tom, jestli člověk v partaji byl, nebo ne, ale jak se projevil, když se lámal chleba. Nestydím se za to, že jsem byl v té době členem KSČ, moje pohnutky byly čestné a vyplývaly z prostého altruismu.

Štětina udává členství od roku 1968, archiv Ministerstva vnitra však uvádí: „člen KSČ od 4. 8. 1965, zrušeno členství 1970“.³¹ Na dotaz, proč uvedl nepravdivý údaj, Štětina odpověděl, že v archívech jsou možná nepřesně uvedeny jeho dvě kandidátské roční lhůty, rok 1965 může tedy být datem jeho první kandidatury.³²

Jako vysvětlení uvádí Štětina mj. naivitu („mladej a blbej“), a to přestože:

1. četl na začátku 60. let Solženicyna, po přečtení Orwellova *1984* se vyjádřil „*A já pochopil, že je to to, v čem žiju já*“.³³

2. jako syn diplomata měl možnost vidět socialismus z blízka.

³⁰ Na Štětinovu žádost uvádím i odkaz na webové stránky: www.jaromirstetina.cz. Publikované pasáže ze zmíněné knihy uvádějí problematiku v širším kontextu.

³¹ V době vstupu do KSČ bylo Štětinovi 22 let.

³² Data z archívu Ministerstva vnitra však jednoznačně mluví o počátku členství (od-do), doba, kdy si dotyčný podal žádost, čekací lhůta apod. v nich není uvedena.

³³ K této pasáži se Štětina vyjádřil takto: „Pro mě tenkrát toto čtení nemohlo být pobídkou k ukončení členství ve straně, protože jsem byl tehdy přesvědčen, že komunismus lze reformovat a že sám o sobě dokáže takovým zločinům zamezit.“

Zajímavý (a podle mého názoru politicky vykalkulovaný³⁴) je též jeho postoj k těm, kteří ve straně zůstali, event. do ní v době normalizace vstoupili:

Nikomu nevyčítám, že řekl: „*Ano, souhlasím se vstupem.*“ Já jsem byl kluk, ještě jsem ani pořádně nevěděl, co chci dělat, neměl jsem ještě děti a v podstatě mi o nic nešlo. To se lehce revoltuje.

Nedokážu odsoudit ani ty, co vstupovali do KSC v sedmdesátých, a dokonce osmdesátých letech. Mám mezi nimi řadu kamarádů. Ale takového malého pocitu opovržení se vůči nim zbavit nemůžu. Protože v té době tam mohl vstoupit buď člověk hloupý, nebo prospěchář. Už v tom nemohla být ta naivita vlastního nastavování kůže a vlastní snahy něco udělat. Ale tento můj soud je možná taky trošku nabubřelý, a dokonce je nafoukaný i ten pocit lehkého opovržení. Především musí soudit každý sám sebe.

Rodinné prostředí

Babička z otcovy strany byla zákládající členkou KSC (dělnice, podle Štětinových slov „*moudrá ženská*“). Jeho otec vstoupil do KSC již před válkou, v 50. a 60. letech byl důstojníkem Čs. armády a diplomatem v Číně a na Srí Lance. Štětina píše, že nikdy nebyl stranický kádr ani funkcionář, ale především odborník (ekonom s rozsáhlými jazykovými znalostmi). Podle mých informací byl známým sekerníkem Ministerstva zahraničních věcí.³⁵ Po roce 1969 byl ze strany vyloučen. Štětina píše:

³⁴ Na Štětinův dotaz, v čem spočívá ona politická vykalkulovanost (mj. i proto, že text vznikl několik let předtím, než se stal senátorem), odpovídám takto: Příkřejší morální odsudek lidí, kteří z prospěchářství vstupovali v 70. a 80. letech do strany, by znamenal, že autor proti sobě potenciálně postaví 1, 7 milionů bývalých členů KSC. Jeho formulace je však mírná, odkazuje na osobní svědomí (s nímž však tito lidé asi nemají vážnější problémy).

³⁵ Zde Štětina požaduje konkrétní svědky, události – jinak je taková informace v rovině pomluvy. Musím říci, že je – až na jednu – zatím nemám k dispozici. Týká se Josefa Šímy, který byl v prověrkách vyloučen komisí, jejímž členem byl Štětinův otec. O několik měsíců později byl však vyloučen i on sám.

Já si myslím, že táta socialismu věřil do poslední chvíle. Až do okamžiku vstupu sovětské armády. To pro něj bylo strašné zklamání a popření celého jeho života.

Je těžké si představit, že odborník-ekonom, který procestoval řadu socialistických zemí a strávil v nich jako diplomat mnoho let, „věřil socialismu do poslední chvíle“. Přestože byl jeho otec diplomatem, Štětina popírá, že by měl nějaké výhody.

Já jsem nikdy žádné prominentní dítě nebyl. To bych musel mít nějaké výhody a ty neměly vlastně z čeho plynout.

Na dotaz Štětina odpověděl, že jediné dvě výhody spočívaly v tom, že se dostal na vysokou školu (jelikož neměl negativní kádrový posudek) a že se podíval za svými rodiči do Číny.

Podle Štětina vyjádření byla jeho matka v KSČ někdy od roku 1945 a byla vyloučena v souvislosti s politickým procesem a uvězněním svého otce někdy kolem roku 1950 (ale přesně to neví). Štětina žena nikdy v žádné politické straně nebyla.

Politická angažovanost

Není známa.³⁶ Zajímavé však je, že Štětina v 70. a 80. letech absolvoval nejméně deset cest, expedic – po SSSR ale třeba i po Indii, a to přesto, že jeho otec byl na černé listině a on sám v roce 1970 ze strany vyloučen (pro nesouhlas se vstupem). K tomu, jak se mu podařilo získat výjezdní doložky, Štětina uvádí, že mu ji dal na vlastní riziko ředitel banky na Praze 4.

³⁶ Štětina zde uvádí, že z principu o ní takřka nikde nehovoří. Příčí se mu to už od dob dětství, kdy si po válce spousta lidí nechala vystavovat potvrzení, že byli partyzáni. Zároveň mě ubezpečuje, že byla bohatá. V *Kdo je kdo* uvádí, že v letech 1987-89 pořádal sérii politických přednášek a několikrát byl zadržen orgány StB. V tomto textu však jde o politickou angažovanost v době, kdy byl dotyčný člen KSČ.

Podle jiné verze mu výjezdy umožňovali známí z dob diplomatického působení svého otce. Roli v tom měli hrát lidé z *Komsomolské pravdy* a např. generál Latyšev³⁷, náčelník sovětských pohraničních vojsk SSSR. Štětina měl též v letech 1968-69 absolvovat školení na polotajné sovětské škole u Moskvy.

Štětina zásadně popírá, že:

- by jeho otec byl sekerníkem,
- byl na roční stáži na polotajné škole u Moskvy,
- by jeho zahraniční cesty nějak souvisely s politickými kontakty z dob diplomatického působení jeho otce.

Podle Štětiny se jedná o desinformační kampaň KSČM, která ho má zdiskreditovat.³⁸

³⁷ Jméno možná není uvedeno přesně.

³⁸ Podle Štětiny snahy o dehonestizaci souvisejí s iniciativami jako je petice *Zrušme komunisty*, kde je členem redakční rady a jako je novela trestního zákona, kde se s ostatními senátory Senátu PČR pokouší o zákaz propagace nacismu a komunismu.

Ludvík Vaculík

Členství v KSČ

Vaculík v *Kdo je kdo* (ani jinde) neuvádí, že byl členem strany.³⁹ Materiály Ministerstva vnitra uvádějí: „členem KSČ od 7. 5. 1946, vyloučen v roce 1967, v roce 1968 vráceno členství, vyloučen 1972“.⁴⁰ Čas od času se však k tomu vyjádří, např. na jedné besedě se středoškolačky „... prozradil rovněž, že byl členem komunistické strany, do které vstoupil kvůli sociálním důvodům, ač věděl, že s lidmi, kteří v ní působili, nemá osobně nic společného.“

Jeden z mála Vaculíkových odkazů na členství v KSČ se mi podařilo nalézt v *Českých rozhovorech* (1991), v rozhovoru s J. Ledererem:⁴¹

Ty jsi byl také dlouho členem komunistické strany, že?

Od roku 1946.

Když ses dozvěděl, že už nejsi členem strany, co sis myslel nebo cos cítil?

Podruhé, nebo poprvé?

Aha, vidíš, já zapomněl na vyhození v roce 1967. Odpověz, jak uznáš.

Já jsem si to zdrcení a pláč odbyl už v roce 1967. Zní to trochu jako sranda, ale mému pocitu tehdy nejlíp odpovídala písnička *Teče voda od Záhora*. Pořád jsem si ji zpíval. Cítil jsem nadšení radostné a zároveň sentimentální. Měl jsem pocit, že se navracím k jinošskému stavu, kdy jsem mohl všechno číst, všechno říkat a nikdo mě za to nemohl dělat zodpovědným. Cítil jsem se osvobozený. A tu stranickou

³⁹ Na dotaz, proč se tam tento údaj nevyskytl, mi Vaculík odpověděl, že odmítl o sobě něco psát a že to napsali redaktoři sami. Pokud by to byla pravda, byla by u jeho hesla značka (r) nebo (r*) označující, že heslo bylo zpracováno na základě veřejně dostupných podkladů, ale ta tam není. A navíc je tam osobní krédo: „Jez, co ti dají, mluv, když se tě ptají.“

⁴⁰ Členem KSČ se stal ve svých 20 letech.

⁴¹ Rozhovor se uskutečnil v roce 1975.

rehabilitaci potom v roce 1968 – bylo mi to jedno – jsem přijal jen kvůli kamarádům. Z ohledu na slušné lidi ve straně.

A co kdyby ti řekli, že by tě zas vzali?

Já už bych nikam nešel. Vzali – kdo? Je to nesmysl.

Zajímavé je, že ze strany sám nevystoupil, a to ani po procesech⁴², ani po maďarských událostech a ani po srpnu 1968, nýbrž že byl vyloučen. Byl tedy 25 let (do svých 46 let) ze „sociálních důvodů“ v organizaci, s jejímiž členy neměl nic společného.

Na dotaz, proč nevystoupil, odpověděl, že sociální důvody byly jedny z mnoha – ostatní jsou v celé české literatuře, poezii, avantgardě i ve světové literatuře. A kdyby nevystoupil, nemohl by udělat, to co udělal.

Rodinné zázemí

Nebylo možno zjistit. Vaculík na písemný ani telefonický dotaz neodpověděl.

Politická angažovanost

V roce 1950 absolvoval Vysokou školu politickou a sociální. Od roku 1953 do roku 1957 byl redaktorem v oddělení politické literatury v nakladatelství *Rudé právo*. Jen obtížně si lze představit, že by na takovém místě mohl pracovat, kdyby jeho názory a texty nebyly vůči režimu konformní. Jisté vodítko k jeho tehdejším postojům lze nalézt v črtě *Na farmě mládeže* z roku 1958.⁴³ Jedná se o budovatelskou reportáž:

Stranická organizace postavila Josefa Zemana na těžké místo. Dala mu odpovědnost za výchovu mládeže. Plní svou funkci s velkými obětmi ve svém soukromém, rodinném životě [...] Je tedy na farmě jeden komunista, a je to znát.

⁴² Na dotaz mi Vaculík odpověděl, že o rozsahu procesů nevěděl, ty velké bral tak, že „velcí páni se mezi sebou žerou“.

⁴³ V seznamu jeho publikační činnosti není obvykle uvedena.

Výsledkem výchovné práce instruktora-komunisty byl i závazek k XI. sjezdu strany ...

Vaculík se k textu hlásí i nyní, jednalo se mu tenkrát o to ukázat lepší cestu komunismu. Podle jeho slov byla reportáž výboj proti frázím, heslům, ideologii. Má ukazovat, že se mládež má vychovávat na kravách, koních, na poli. Instruktor byl nekonvenční člověk, a aby to mohl dělat, bylo třeba říkat, že je i komunista.⁴⁴

⁴⁴ Vydání publikace bylo podle jeho slov spojeno s obtížemi.

Reakce médií aneb imunita

Na konci roku 2005 jsem se pokusil publikovat text *Podivný případ Jiřiny Šiklové*, ve kterém jsem vedle sebe postavil výroky Šiklové, ve kterých dotyčná poukazuje na díry paměti, selektivní zapomínání a zkreslování, a zároveň jsem demonstroval, že ona sama není vůči těmto mechanismům imunní. Text jsem nabídl zhruba 30 periodikům, žádné neprojevilo zájem. Nejzajímavější byla reakce Jiřího Wágnera z *Neviditelného psa*. Nejdříve text uvítal a slíbil, že vyjde v pondělním nebo úterním vydání („na sobotní by ho byla škoda“). Pak však, poté co kontaktoval Šiklovou, svůj názor změnil (vysvětlila mu, jak ke zkreslení v publikaci *Kdo je kdo* došlo). Jeho závěrečný dopis stojí za citování:

Můj milý pane Bakaláři,

je mi opravdu ohromně a neskutečně lito, že Vám ve Vaší zášti nemohu nijak pomoci. Ještě víc lito mi je, že Vám nemohu pomoci, abyste si do svého životopisu mohl přidat řádku: „Publikuje také na stránkách *Neviditelný pes*, nejváženějších a nejlépe profesionálně stavěných českých internetových zpravodajských stránkách“. Já vím, že každý musíme někde začínat, a je mi trapné, že zrovna já Vám hážu klacky pod nohy, ale už je to prostě tak.

A teď poněkud více k věci: jestliže mi někdo své pochybení vysvětlí⁴⁵, a já vidím naprosto zřejmě, že v onom pochybení nebyl žádný zlý úmysl, čekám, co se stane dal. Když ten někdo, kdo pochybil, a jak řečeno, pochybil bez zlého úmyslu, obratem věc napraví⁴⁶, nemám k tomu co dodat, kromě toho, že si toho člověka vážím.

Toto ponaučení se netýká pouze případu dr. Jiřiny Šiklové, tohle ponaučení byste si mohl zkusit odnést do veškerého svého dalšího života. Stane-li se

⁴⁵ Nevím, jaké vysvětlení Šiklová Wágnerovi podala. Na můj dotaz, jak k těmto chybám mohlo dojít, mi Šiklová odpověděla v tom smyslu, že „*pozdě odevzdala korektury*“. (Čtyřikrát za sebou!?)

⁴⁶ Náprava spočívá v tom, že Šiklová uvede v příštím vydání *Kdo je kdo* správné údaje. Na můj dotaz, proč celou věc/omyl nevysvětlí na stránkách *Lidových novin*, kde vede pravidelnou rubriku, mi Šiklová odpověděla, že tam na to není dostatek místa.

tak, bude Vám cela ta nepříjemnost nakonec přece jenom trochu užitečná. Nestane-li se tak, nemám, co bych dodal.

Abych shrnul: Váš článek byl veden záští, jejíž důvody a motivy sice neznám, ale jsem tak velkorysý, že se v nich ani nemíním pátrat. Zloba je zajímavý jev. Většinou totiž ohrožuje zdraví toho, kdo se zlobí.

Takže Vám přeju, abyste se napříště vystříhal při psaní smáčení pera ve žluči; obyčejný inkoust je mnohem zdravější. Jak pro Vás, tak - a to hlavně - pro čtenáře.

Na závěr doufám, že pakliže onu studii⁴⁷, již spíš vyhrožujete, místo abyste ji sliboval, sepíšete, a někdo ji doopravdy vydá, moc rád bych se dozvěděl, kde si ji mohu koupit. Třeba Vás poprosím i o autogram, protože jsem si začal budovat sbírku věcí neobvyklých, a Vy byste se mi do ní náramně hodil.

Zůstávám v uctivém předklonu

Jiří Wágner

redaktor

Když jsem se obrátil s dotazem o posouzení reakce Wágnera na šéfredaktora Ondřeje Neffa, odpověděl:

Ano, zcela se ztotožňuji s postojem pana redaktora Wágnera. Ani on, ani já nejsme ti, kdo mají posuzovat minulost paní Šiklové. Možná, že jste charakternější než my oba dva dohromady. Tak tedy si založte internetový deník a válejte v něm paní Šiklovou v blátě. Já si jí vážím za to, co v disentu udělala. Neznám vás. Možná, že jste byl za Husáka partyzánem v Brdech. Pokud ano, pak jistě máte právo paní Šiklovou posuzovat jinak než my, co jsme partyzány v Brdech nebyli. Dělejte to ale jinde, než v Neviditelném psu.

⁴⁷ Napsal jsem mu, že vzhledem k tomu, že žádné periodikum není ochotno text zveřejnit, nezbude než jej vydat knižní cestou.

Se zdvořilým pozdravem

Ondřej Neff

Žádostí o názor k tomu, že Šiklová neuvádí pravdivé údaje o své komunistické minulosti, jsem zaslal několika veřejně známých osobám:

- První dopis adresovaný kanceláři Václava Havla zůstal bez odezvy. Poté co jsem zaslal dotaz podruhé, mi sekretářka odpověděla, že mi Havel v dohledné době neodpoví, jelikož je zaneprázdněn svou vlastní prací a problematika, na kterou se ho táži, vyžaduje hlubší filosofickou úvahu.
- Cyrilu Höschlovi do rubriky, kterou vede v Reflexu. Zároveň jsem se ho dotázal, zda by on uvedl v *Kdo je kdo*, své event. členství v KSČ. K Šiklové se Höschl nevyjádřil vůbec a ani na druhou otázku se mi jeho názor nepodařilo získat, v e-mailu mi odpověděl: *„Co bych uváděl do různých rubrik, kdybych byl býval členem nějaké ostudné strany, to opravdu nevím, takto nepřemýšlím.“*
- Petru Příhodovi, bývalému disidentovi, který dnes často publikuje texty zabývající se etickými otázkami v politice. Sdělil mi, že v záležitosti nemůže být objektivní vzhledem k tomu, že jej s Jiřinou Šiklovou pojí dlouholeté přátelství a že mu její členství v KSČ nikdy nevadilo. Nicméně uvedl, že kdyby sám byl býval členem komunistické strany, nezamlčel by to.

Z těchto a ještě jiných zkušeností jsem nabyl dojmu, že některé osoby (a témata) požívají silnou imunitu.

* * *

V této části jsem se pokusil v hrubých rysech popsat vztah pěti víceméně náhodně vybraných osob ke komunistickému režimu v 50. a 60. letech. Pokud bych měl již

kvantifikovat míru sebereflexe a stupeň angažovanosti⁴⁸ v KSČ na škále 1-10 bodů (čím vyšší, tím příznivější dojem), vychází mi toto pořadí: Pithart 9 bodů, Štětina 6 bodů, Vaculík 3 body, Šiklová 2 body, Klíma 0 bodů.⁴⁹

Komunistická minulost mnohých dalších by si též zasloužila pozornost. Uvádím je v abecedním pořadí:

- Jiří Dienstbier (uvádí⁵⁰ 1958-1969, politický zpravodaj v Indonésii a ve Washingtonu).
- Luboš Dobrovský (uvádí, ale pouze „KSČ (vyloučen)“, tj. bez datování, zahraniční politický zpravodaj, 2x vyhnán z Moskvy).
- Eduard Goldstücker (neuvádí, byl v KSČ již od konce 30. let, kdy pracoval pro tzv. Kostufru, mládežnickou organizaci Kominterny).
- Karel Hvízďala (uvádí: vždy bezpartijní, byl ovšem v ČSM a studoval v Moskvě).
- Eva Kantůrková (neuvádí, byla v 50. letech angažovanou komunistkou, vzala si Šterna, významného komunistu).
- Arnošt Lustig (neuvádí, byl v 50.-60. letech, pracoval na Ministerstvu kultury za Václava Kopeckého).
- Zdeněk Mahler (neuvádí, byl od roku 1951, vyloučen 1970, angažovaný komunista, psal mj. oslavné články o J. Fučíkovi⁵¹).
- Milan Machovec (neuvádí, 1950, vyloučen 1972, v 50. letech byl marxistou).
- Emanuel Mandler (neuvádí, byl v 50.-60. letech, funkcionář ČSM (MV), psal do *Dikobrazu* básně proti americkému imperialismu a do *Učitelských novin* o tom jak učit dějepis v duchu marxismu-leninismu).
- Otokar Motejl (neuvádí, byl v 50.-60. letech).

⁴⁸ Tím mám na mysli jakési první období, v tom druhém se stali (s výjimkou Štětiny) disidenty a proti systému bojovali.

⁴⁹ Do jisté míry je to logické: platí nepřímá úměra mezi tehdejší angažovaností a ochotou ji reflektovat.

⁵⁰ Myšleno uvádí v *Kdo je kdo*.

⁵¹ S názvy jako „*Náš milovaný hrdina*“, „*Láska k rodnému lidu a k Sovětskému svazu mu dávala bohatýrskou sílu*“.

- Jiří Ruml (neuvádí, byl od roku 1947, v padesátých letech komentoval v rádiu politické procesy, snad dokonce i se Slánským).
- Karol Sidon (neuvádí, byl v SSM, dokonce prý MV (1970)),
- Zdeněk Svěrák (neuvádí, byl od 1963, členství zrušeno 1970),
- Petr Uhl (neuvádí, zabýval se maoismem i trockismem a jako trockista byl i v roce 1970 obžalován jako vedoucího *Hnutí revoluční mládeže*).

FFUK a problematika KSČ

Jaroslava Pešková, bývalá proděkanka FFUK, v roce 1991 v úvodním slově v Karolince napsala:

Filosofická fakulta byla ze všech vysokých škol nejvíce postižena událostmi posledního půlstoletí. Dopadem na učitelský sbor fakulty bude třeba se teprve zevrubně zabývat.

Jak se však zdá, zůstalo pouze u slov. V roce 1991 měla být vydána publikace o minulosti FFUK.⁵² S texty byli seznámeni účastníci fakultních schůzí pouze ústně (četlo se z nich), publikace nakonec nebyla schválena a skončila u tehdejšího děkana F. Černého v trezoru. V textu se mj. píše:

Součástí tohoto procesu je i pro FFUK náprava mnoha deformací, bezpráví a křivd způsobených monopolním stranicko-státním centrem (i jeho fakultními vykonavateli) [...] K nim máme dnes povinnost poznat pravdu o této minulosti, čestně se s ní vyrovnat a zprostředkovat naši zkušenost ostatním, aby se stala součástí svědomí celé akademické obce, a tím i určitou zárukou neopakovatelnosti, mementem. Paměť je zdrojem a směrníkem úsilí o nápravu. Proto nic podstatného z této nedávné historie FF by nemělo být zapomenuto, zůstat v neodpovědné anonymitě.⁵³

Z dokumentu dále vybírám:

- V duchu vytyčené kádrové politiky byl učitelský sbor po celá 70. a 80. léta průběžně doplňován „kádrovými posilami“ z řad osvědčených stoupenců neostalinistického režimu. V roce 1986 tvořili členové KSČ 56 % všech pedagogů.

⁵² Stranou teď ponechme skutečnost, že texty byly převážně zpracovávány bývalými komunisty (vyloučenými v 70. letech) z katedry mezinárodního dělnického hnutí – Kárníkem, Seifterem, Měchýřem aj.

⁵³ Obávám se, že právě k tomuto došlo.

- V přijímacím řízení hrála rozhodující úlohu komunistická politická příslušnost rodičů spolu s „politickou angažovaností“ uchazeče. Zpráva z roku 1975 (zaslaná obvodnímu výboru KSČ na Praze 1) uvádí, že nebyl přijat žádný uchazeč z rodin, kde rodiče jsou vyloučení nebo mají zrušené členství. Naopak – 63 % přijatých mají buď jednoho nebo oba rodiče v KSČ. Naprostá většina studentů byla členem SSM a každý osmý student členem nebo kandidátem KSČ.

Je nesporné, že humanitní obory byly daleko více ideologicky zatíženy než obory přírodovědecké a technické – a pro úspěšnou kariéru v nich bylo třeba většího kontaktu s komunistickým režimem. Hlavními kritérii úspěchu byla poddajnost, věrnost a poslušnost. Proto také nepřekvapuje, když Milan Otáhal v publikaci *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu* píše, že petice vzniklé v souvislosti s událostmi z ledna roku 1989 byly sepisovány a s větším ohlasem se setkávaly v nehumanitních ústavěch a oborech.⁵⁴

Bývalé členství v KSČ u vysokoškolských pedagogů (a to především v humanitních oborech) je morální problém, který se měl již dávno řešit – např. formou studie, která by mapovala, jak se jednotlivé obory a katedry po personální stránce s přechodem do polistopadové doby vyrovnaly. Věcná reflexe problému by pomohla důstojně se vyrovnat s minulostí a napravit léty 1948-1989 pošramocený kredit a zároveň získat FFUK pověst pracoviště, na kterém je vůle řešit citlivé otázky tohoto druhu.

Zdá se však, že panuje všeobecná neochota zpřístupnit tyto stránky FFUK. Tato neochota zaslouží analýzu sama o sobě. Měla by být nastolena jako téma veřejné diskuse – v opačném případě bude toto tabu stále deformovat náš veřejný život a celou sociální a duchovní oblast.

⁵⁴ Zajímavý je též rozdílný postoj děkanů k stávkujícím studentům v roce 1989: děkan MFF studenty podpořil, děkan FF se postavil proti nim, děkan PF vydal dokonce zákaz vyvěšovat jakékoli materiály v prostorách fakulty, včetně přístupové cesty k fakultě.

V lednu 2005 se uskutečnila schůzka mezi mnou a vedením fakulty.⁵⁵ Na dotaz, zda má vedení fakulty zájem podpořit výzkumnou studii, která by se touto problematikou zabývala, mi vedení fakulty odpovědělo, že ve věci nevidí problém, který by bylo třeba řešit, a tudíž že nehodlá podpořit jakýkoliv projekt, který by se zmíněnou problematikou zabýval.⁵⁶

Jedním z důsledků toho, že na fakultě mají stále silné slovo bývalí komunisté, je to, že komunismus/problematika členství v KSČ⁵⁷ jako téma se nezkoumá – přitom by se pro obory typu psychologie a sociologie našla řada zajímavých témat:

- sociální a oborová stratifikace členů KSČ (např. byl pravděpodobněji členem KSČ matematik, psycholog nebo soustružník?),
- motiv viny (např. objevuje se toto téma v psychoterapii?),
- typologie členů KSČ (včetně genderové problematiky),
- typologie nečlenů KSČ (např. kdo byli ti, kteří aktivně odmítali vstoupit?),
- motivy vstupu a jeho racionalizace,
- problematika kádrových posudků při přijímání na různé obory FFUK,
- rodinné prostředí členů KSČ,
- KSČ a jiné sociální skupiny (např. rozdíl mezi katolíky, protestanty, Židy, ateisty apod.).

Nepodařilo se mi na těchto oborech najít jedinou diplomovou nebo disertační práci, která by se tématu tohoto druhu dotkla.⁵⁸ Zajímavé by mohlo např. být uspořádat na dané téma konferenci.

Příčinou je podle mého názoru to, že na katedrách těchto oborů ve vedoucích funkcích stále působí lidé, kteří jsou s minulým režimem spjati. Jak ukazují

⁵⁵ Přítomni byli J. Králová, J. Rychlík, J. Jindrová. Děkan Vacek se na poslední chvíli „pro nemoc“ omluvil.

⁵⁶ V podstatě ve stejném duchu mi odpověděl současný děkan M. Stehlík.

⁵⁷ Totéž platí o StB a jejích agentech.

⁵⁸ Zde samozřejmě hraje roli cenzura i autocenzura.

následující data, ani jedno z uvedených pracovišť nebylo nikdy vedeno člověkem, který by nebyl v KSČ.

Katedra psychologie

- 1989-1991 J. Janoušek (v KSČ do roku 1989, na katedře od roku 1954)
1991-1996 S. Hermochová (v KSČ v období 1960-1970)
1997.2002 M. Rymeš (v KSČ do roku 1989, před nástupem na katedru působil mj. u armády⁵⁹)
2002-2006 I. Gillerová (podle vzpomínek pamětníků agilní svazačka, na katedře od roku 1979, v KSČ do roku 1989).

Katedra sociologie

- 1991-2006 J. Buriánek (v KSČ do roku 1989, na katedře od roku 1974⁶⁰).

V průběhu posledních let jsem v souvislosti s touto problematikou oslovil několik lidí z katedry psychologie. Vždy byly jejich reakce velice nekonkrétní, opatrné. Nabyl jsem dojmu, že mají strach – buď o svoje místo nebo o osud svých dětí, které se na akademickou dráhu připravovaly.⁶¹ Jako příklad uvádím část rozhovoru s J. Srncem. Dotyčný na jedné psychologické konferenci ve své přednášce zmínil, že česká psychologie byla poznamenána obdobím totality, kdy „mnoho lidí změnilo svůj hodnotový systém výměnou za kariéru – a někteří jej ani měnit nemuseli.“ V diskusi jsem se ho zeptal, koho konkrétně měl na mysli, a co on udělal po roce 1989 pro to, aby se stav zlepšil. Místo přímé odpovědi mi navrhl, abych jej soukromě navštívil. To jsem učinil.

⁵⁹ Podle Cibulkových seznamů byl též agentem StB.

⁶⁰ V té době se však jmenovala *Katedra marxisticko-leninské sociologie*.

⁶¹ To je případ J. Hoskovce – historika psychologie, který by měl k napsání takovéto práce předpoklady jako odborník i jako pamětník. Bohužel mu v tom vedle jeho osobnostních předpokladů brání i skutečnost, že na katedře působí jeho dcera.

P.B.: Opakuji svoji otázku z konference. Koho jste měl na mysli, když jste řekl, že mnoho lidí českou psychologii poškodilo?

J.S.: No třeba Linhart, Olivierus.

P.B.: To jsou lidé, kteří jsou již mrtví. Mohl byste jmenovat někoho, kdo ještě v akademické obci působí?

J.S.: Nečekejte ode mě žádná jména. To není můj styl.

P.B.: Co je špatného na tom, jmenovat lidi, o kterých víte, že psychologii poškodili, event. ty, kteří založili svoji profesní kariéru na kolaboraci s komunistickým režimem?

J.S.: Nejsem takový typ osobnosti.

P.B.: Dnes to vypadá na katedře tak, jako by ani žádný rok 1989 nebyl. Působí zde titíž lidé. Co jste udělal pro to, aby se situace zlepšila?

J.S.: Máte pravdu, kvalita řady pedagogů je nízká. Ale co jsem mohl dělat?

P.B.: Hodně věcí. Jste v české psychologii výrazná postava. Mohl jste téma např. otevřít, něco o tom publikovat, uspořádat seminář, na kterém by se věci otevřeně probrali. Pokud jste vy nemohl nic dělat, kdo tedy rozhoduje o „tváři katedry“?

J.S.: Však vy to víte, však vy to víte.

P.B.: Jak vidíte budoucnost katedry?

J.S.: Šedě.

Z písemného vyjádření jednoho pamětníka cituji:

Období po 17. listopadu 1989 je podle mého názoru možno charakterizovat především tím, že se představitelé katedry ani katedra jako celek, pokud vím ani nepokusili se ke změnám a vztahu těchto změn k psychologii vyjádřit. Došlo k propasti mezi studenty a učiteli. Učinil jsem několik pokusů tuto situaci řešit, ale bez jakéhokoli výsledku.

Resumé

Mnohé osobnosti veřejného života mají za sebou komunistickou minulost, ke které se většinou nehlásí, event. ji bagatelizují a zkreslují. Klíma a Vaculík tuto část svého života zcela vytěsnili, Štětina a Šiklová tuto věc zkreslují (Šiklová hrubě). Otázka zní: do jaké míry mohou být jejich výpovědi o tomto období důvěryhodné, když ani v snadno ověřitelných záležitostech neuvádějí pravdivé údaje?

Veřejnost by však měla mít právo znát pravdu. Tito lidé by měli svoji politickou angažovanost sebekriticky popsat.⁶² Vedle toho by bylo třeba celou tuto oblast systematicky zkoumat, to znamená: analyzovat články z dobového tisku, zápisy ze schůzí, materiály z nejrůznějších archivů a nepodcenit ani informace pocházející od pamětníků. Bylo by potřebné založit webovou stránku, která by obsahovala relevantní údaje a moderované diskusní forum.⁶³

Humanitní obory nesou nijak nereflektovanou zátěž minulosti. Bylo by na místě tuto problematiku zmapovat a zajistit, aby vedoucí místa byla obsazena lidmi, kteří se v minulém režimu nediskreditovali členstvím v KSČ.⁶⁴

Tuto úvahu si dovoluji zakončit citátem ze Solženicyna:

Avšak tytéž ruce, jež nám nasazovaly pouta, napřahují k nám teď smířlivě dlaně:
Co bylo, bylo! Nač se hrabat v minulosti?!...Kdo na minulé vzpomíná, o oko přijde!
Přísluví však pokračuje: Ale kdo zapomíná, o obě přijde!

⁶² Je škoda, že nedávno vydanou publikaci *Vítězové? Poražení?* obsahující hloubkové rozhovory s 30 disidenty, bylo možné použít pouze v případě Pitharta. Ani Klíma ani Šiklová ani Vaculík v ní nejsou zastoupeni (na rozdíl od celé řady prakticky méně známých jmen – M. Huba, P. Náhlík, I. Kotrlá aj.)

⁶³ Zajímavé by bylo celou problematiku prezentovat jako divadelní hru, jejíž děj začíná v 50. letech a končí v současnosti.

⁶⁴ Zásadně nesouhlasím s komentářem jednoho docenta FFUK, který mi na dotaz odpověděl, zda by nebylo lepší je nechat v klidu zemřít. Mj. jde o to, že tito lidé se obklopují sobě podobným typem osob.

